

Eric Hendriks

Provocatieve begeleiding

MEER RESULTAAT EN BEVRIJDING

Je begeleidt leerlingen of hebt er veel mee te maken. Je krijgt hen soms moeilijk of helemaal niet in beweging. Het duurt te lang voordat je succes hebt. Als je 's avonds thuis komt, ben je soms zo leeg als het dorpsplein van Boekel op maandagnacht. In een gesprek denk je wel eens 'Hoe krijg ik jou in beweging?'

Het is snel, leuk, uitdagend en effectief. Provocatief begeleiden is een onconventionele coachtechniek waarmee je als begeleider of mentor mensen vanuit een warm contact en met veel humor op soms absurdistische wijze uitdaagt en prikkelt. Met als doel om in korte tijd knellende patronen te doorbreken en veel meer de eigen kracht van mensen te mobiliseren en te versterken. Als de serieuze, goedbedoelde stijl van helpen vastloopt, kan de provocatieve stijl van begeleiden een uitkomst en een bevrijding zijn.

Wat doet een provocatief begeleider?

Hij of zij is geen zachte heelmeester en ook geen serieuze wijsgeer, maar eerder een vrolijke plaaggeest. Door bijvoorbeeld de ander op speelse wijze uit te dagen om het eigen aandeel in de problemen te bekijken. Of door het slechte te benadrukken en zo het goede te versterken. Maar wat zeg je als provocatief begeleider dan tegen je leerling? Met pretlichtjes in je ogen en een warme uitstra-

ling (essentieel!) zeg je bijvoorbeeld plagend 'Op jouw leeftijd lukt jou dat natuurlijk nooit: een jong veulen zoals jij kan nog niet eens fatsoenlijk lopen!' Of: 'Hoezo is dat een probleem? Dat is een gave, daar moet jij meer mee doen!' En: 'In de wereld zijn er twee soort mensen: winnaars en losers. Eén keer raden waar jij bij hoort?'

Een provocatieve coach is een vrolijke plaaggeest

Dat is toch gewoon iemand in de zeik nemen? Dat klopt. Maar dat is het juist niet als je deze provocaties doet vanuit een oprecht, warm gevoel van dat er tegenover jou een mooi mens in wording zit, die het nog ver kan schoppen. Je hebt het dus goed voor met de ander.

Ook als die ander moeilijk doet en gedrag laat zien dat aardig in jouw

allergiezone zit. Want je weet: onder dat gedrag zitten positieve intenties en behoeftes die jij zelf ook hebt. Verder breng je humor in het gesprek: je maakt grapjes en lacht veel. Zodat het ook luchtig blijft en niet zo zwaar en volwassen. Want lachen is gezond (dat is bewezen) en lachen om jezelf is helemaal prima. Ook zorgt de humor voor een band tussen jullie twee. Ga maar eens na hoe jij je voelt bij een ander als jullie hartelijk met elkaar samen om iets lachen. Voelt goed, toch? Dus nu heb je 1) warmte en waardering voor de ander en 2) een goed contact met humor. En dan, ja, pas dan kun je het derde ingrediënt toevoegen: uitdaging. Je zegt dat de ander iets niet kan en ook nooit zal kunnen leren. Of je zet de wereld van de ander op zijn kop door doodleuk te beweren dat wat die ander wil, echt het slechtste idee van de wereld is. Want dat is wat je doet: je schudt enorm aan het wereldbeeld van die ander en haalt hem of haar zo uit die vastgeroeste patronen.

Hoe werkt het dan?

Het antwoord is: met behulp van reversed psychology. Of in goed Nederlands: reactantie. Dit is de neiging van mensen om niet te doen

wat je wél nadrukkelijk van ze vraagt. Druk niet op de rode knop. Denk niet aan een roze olifant. Sprookjes maken hier dankbaar gebruik van. Je mag in elke kamer van het kasteel komen maar absoluut niet in de torenkamer! Één keer raden wat er gebeurt. Denk maar eens terug aan een moment in je jeugd waarop iemand tegen je zei: 'Dat kun jij nóóit, daar ben je nog véél te klein voor!' Hoe reageerde je toen op deze uitdaging?

Provocatief coachen is ontwikkeld door de Amerikaanse therapeut Frank Farrelly. Die had het op een gegeven moment helemaal gehad met de reguliere manier van werken. 'Ik kreeg continu mensen met weinig zelfvertrouwen en eigenwaarde bij me en bleef maar braaf zeggen van 'je bent echt waardevol' en 'houd van jezelf'. Het putte me uit', vertelde Farrelly in een interview. Op een dag besloot hij met de cliënten mee te gaan praten en antwoordde hij met 'Ja, ik vind je eigenlijk ook wel een hopeloos geval.' En 'Ja, ik kan me voorstellen dat je man weg wil bij zo'n saai persoon als jij.' En wat gebeurde er? Die mensen begonnen meteen heftig te protesteren en tegen te sputteren dat ze ook echt wel hun goede kanten hadden. Ze vertelden Farrelly steeds stelliger wat er wel en niet goed ging en wat ze gingen veranderen.

Provocatief begeleiden leidt dus tot protest en verzet. En dat maakt mensen sterker en meer gemotiveerd om dingen bij zichzelf te veranderen. Maar het kan mensen ook helpen om de harde werkelijkheid te accepteren. Als je mensen kunt laten lachen om zichzelf of de wijze waarop ze met hun probleem omgaan ontstaat er ruimte voor relativering en dus voor verandering. Dus een coach die mensen zover krijgt dat ze om zichzelf en hun probleem gaan lachen heeft al veel bereikt.

Als mentor heb je automatisch de neiging om altijd lief, aardig en meelevend te zijn tegen je mentorkind

Wanneer gebruik je het?

Stel je begeleidt een leerling die gedrag vertoont waar anderen maar ook hijzelf schade mee oploopt. Je voert een serieus gesprek met hem, wijst hem op de effecten van zijn gedrag en geeft hem wat handvatten om er anders mee om te gaan. Vervolgens doet hij wat jullie hebben afgesproken en het gedrag komt niet meer voor. Moet je dan nog pro-

voceren? Nee dus. Maar wat als jouw 'normale' aanpak niet werkt, als het je niet lukt om die ander in beweging te krijgen en je geen resultaat bereikt? Dan is het mooi om een andere aanpak voorhanden te hebben.

Hoe leer je het?

Je hebt al tot hier gelezen. Je hebt dus wel interesse in dit onderwerp.

Maar waarschijnlijk denk je: 'Ik zie mij dat nog niet zo gauw doen. Ik ben niet zo'n clown en heb niet zo'n humor.' In een provocatief begeleidingsgesprek zou j ouw provocatieve begeleider hierop als volgt kunnen reageren. Met een warme uitstraling, een glimlach om zijn mond en pretlichtjes in zijn ogen zegt hij dan: 'Je hebt helemaal gelijk. Iemand van jouw leeftijd mag al blij zijn dat 'ie überhaupt z'n kennis op peil houdt – en uitbreiding is natuurlijk een totaal onhaalbare kaart voor jou! En je zit ook al zoveel jaren in een bepaald stramien, daar kom jij natuurlijk nooit meer uit, daar heb je gewoon de kracht niet

meer voor. En na zoveel jaren in het onderwijs is jouw frisheid van vroeger natuurlijk allang verdwenen. Heel begrijpelijk overigens hoor. Ik heb al waardering voor je dat je nog de laatste kracht uit je oude uitgebluste lijf kunt persen om dit vaktijdschrift te lezen, maar dan is de koek ook wel op!' Provocatief coachen is ook goed te gebruiken door mentoren om hun leerlingen in beweging te krijgen. Niet meer empathisch meehummen, maar vanuit een goed contact met veel humor uitdagen. Zo wordt veranderen niet alleen leuk maar ook effectief. In een van de trainingen om provocatief te leren coachen,

word je geleerd om 'off the road' te begeleiden. Om bij deze metafoor te blijven: waar je als begeleider gewend was om meer gas te geven, ga je als off the road-begeleider lekker op de rem staan. Waarom zou je überhaupt ergens heen willen? Hier is het toch ook goed? En als diegene die je begeleidt toch zo nodig ergens heen wil dan weet jij als off the road-begeleider altijd wel manieren te vinden om de boel liefdevol te saboteren, lekker tegen te sturen, met pretlichtjes in zijn ogen kort door de bocht te gaan. Je leert en ervaart aan den lijve hoe het is om op een hele andere manier achter het stuur te zitten en hoe het is om als leerling op een andere manier gestuurd te worden. Workshopdeelnemer Lucy Holl, mentor bij School's Cool, een Nijmeegse mentororganisatie die risicokinderen begeleidt bij de overstap van de basisschool naar de brugklas: 'Als mentor heb je haast automatisch de neiging om altijd lief, aardig en meelevend te zijn tegen je mentor-kind. Terwijl een uitdagende, grappige opmerking soms net iets te weeg kan brengen dat op dat moment nodig is. De warme band met de leerling is er, dus kun je je wel wat permitteren. De leerling weet dat je het beste met hem voor hebt. Zo'n off-the-road-workshop is een leuke manier om nieuw gereedschap op te doen en zelf te ervaren dat provoceren prima kan werken.'

Meer weten? Kijk op
www.provocatiefbegeleiden.nl

Eric Hendriks traint professionals hoe zij met behulp van de provocatieve coachingstechniek mensen anders in beweging kunnen krijgen.

*Een praktische uitwerking van provocatief coachen in het voortgezet onderwijs is het Provokido spel.
 Zie www.provocatiefbegeleiden.nl*